

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(м. Харків, 27 травня 2016 року)

Випуск 7

Харків
«Право»
2016

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

П68

Редакційна колегія:
С. О. Гриненко (голов. ред.),
І. М. Зеленська, О. Ю. Костін,
Д. І. Тарасенко, М. М. Юрлов

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

П68 **Правове** забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 року) / редкол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – Вип. 7. – 382 с.

ISBN 978-966-937-026-6

Збірник містить тези доповідей і виступів науковців, практичних працівників та курсантів, присвячених проблемам реформування правоохоронної системи, соціального захисту працівників правоохоронних органів, військовослужбовців, учасників АТО та осіб, звільнених з військової служби; проходження військової служби, забезпечення законності та відповідальності військовослужбовців; договірної роботи в Службі безпеки України; представництва інтересів СБ України та інших правоохоронних органів у судах; проблемним питанням правозастосовної діяльності, які виникають у практиці оперативних підрозділів та органів досудового розслідування; забезпечення інформаційної безпеки та боротьби з тероризмом й іншим питанням правового забезпечення оперативно-службової діяльності.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,

телефон/факс (057) 700-34-55

E-mail: lpuk.kharkov@gmail.com

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016

© Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України, 2016

© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ISBN 978-966-937-026-6

кримінальної відповідальності. От же, на відміну від ч.1 ст. 290 КПК пункт 5 ч.1 ст.3 КПК пов'язує момент закінчення досудового розслідування не з рішенням прокурора або слідчого про відкриття матеріалів досудового розслідування, а із складанням відповідних процесуальних актів, та направлення їх, у відповідності з вимогами закону, до суду (за виключенням постанови про закриття кримінального провадження). З урахуванням того, що положення ст. 3 КПК розповсюджуються на усе кримінальне провадження, слід вважати, що досудове розслідування закінчується у момент, вказаний у п.5 ч.1 ст.3 КПК. Таким чином, при виконанні вимог ст. 290 КПК прокурор чи слідчий зобов'язані приймати та розглядати клопотання осіб, які ознайомлюються із матеріалами досудового розслідування. Якщо клопотання стосується проведення слідчих дій, що мають значення для доказування, прокурор чи слідчий зобов'язані їх провести та розкрити протоколи особам, що мають право ознайомитися з матеріалами досудового розслідування. Після того, як обвинувальний акт направлений у суд, ніяких процесуальних та слідчих дій сторона обвинувачення проводити не може.

Фомін Сергій Борисович

доцент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ФІКСАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕНОЇ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Під тактичною операцією у криміналістичній науці розуміють підсистему слідчих, організаційно-підготовчих, інших дій і оперативно-розшукових заходів, що проводяться за єдиним планом і спрямованих на вирішення окремих проміжних завдань, підпорядкованих загальним цілям досудового розслідування [1].

Тактична операція входить в загальну систему розслідування як його найважливіша підсистема. Процес розслідування стає найбільш оптимальним, якщо проводиться не одна, а кілька тактичних операцій, що дозволяють не тільки успішно вирішити проміжні завдання, але і максимально наблизитися до досягнення кінцевої мети розслідування. Зміст і спрямо-

ваність тактичної операції обумовлені, по-перше, слідчою ситуацією, а по-друге, груповими (видовими) особливостями розслідуваного злочину.

В даний час до найбільш поширених тактичних операцій можна віднести наступні: переслідування злочинця по гарячих слідах; пошук і фіксація доказів на місці вчинення злочину; розшук і затримання підозрюваного; викриття винних осіб; розшук безвісно відсутніх осіб; атрибуція трупа; розшук викраденого майна; контрольоване отримання неправомірної вигоди та інші.

В правозастосовній практиці виникають окремі проблеми щодо фіксації результатів проведеної тактичної операції.

Так, неоднозначно вирішуються ситуації коли під час огляду місця події (обшуку) складається протокол затримання особи в порядку ст. 208 КПК України та проводиться особистий обшук особи. Виникають запитання до якого протоколу мають вноситись результати такого особистого обшуку та чи має при цьому зупинятись проведення огляду місця події?

Аналогічні питання виникають, коли під час огляду місця події виникає необхідність провести освідчення за постановою прокурора в порядку ст. 241 КПК України з метою виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення.

В теорії кримінального процесу ще в середині ХХ століття точилися дискусії щодо можливості складання єдиного протоколу проведення декількох слідчих дій (наприклад, якщо при проведенні обшуку виявляються ознаки нового злочину пропонувалося скласти «протокол огляду-обшуку»).

З критикою таких пропозицій в свій час виступив О. Р. Ратінов, який вважав, що кожна слідча дія повинна бути проведена окремо, тобто необхідно зафіксувати результати обшуку, а у випадках коли є відомості про те, що площа, яка була об'єктом обшуку, одночасно є місцем події – окремо оформити протокол такого огляду.

Вчений зазначав, що сприйняття помилкової рекомендації, спрямованої на змішування різних слідчих дій, означало би, що особа, яка здійснює розслідування, діє у довільному порядку і в непроцесуальній формі.

Виходячи з положень чинного КПК слід зазначити, що про проведення кожної окремої процесуальної дії повинен складатися окремий протокол («хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі» (ч. 1 ст. 104 КПК) – слова «процесуальна дія» та «протокол» вживаються в однині).

Виключеннями з цього правила є положення ч. 5 ст. 236 КПК коли при обшуку в житлі чи іншому володінні може бути проведений обшук осіб, які

перебувають в ньому, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження; ч. 5 ст. 237 КПК коли при огляді місцевості та приміщень повинен бути проведений огляд усіх вилучених речей і документів (крім випадків якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями); ч. 2 ст. 238 КПК коли огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події та ч.ч. 3 та 5 ст. 208 КПК коли уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи і у протоколі затримання, крім інших відомостей, повинні бути зазначені результати особистого обшуку.

Виходячи з напрацювань криміналістичної науки, слідча дія повинна проводитися, за загальним правилом безперервно, крім випадків необхідних для відпочинку, безпосереднього виїзду на місце проведення слідчої (розшукової) дії та повернення до місця провадження досудового розслідування або нагальної необхідності проведення інших невідкладних процесуальних дій.

В протоколі слідчої (розшукової) дії повинні зазначатися час її початку та закінчення, а в протоколі затримання – час затримання та час складання протоколу.

Задля унеможливлення оскаржень результатів процесуальної дії з боку учасників процесу (коли захисники ставлять під сумнів безпосередність проведення слідчим одночасно декілька процесуальних дій, які оформлюються окремими протоколами) вважаємо за доцільне рекомендувати зупиняти проведення слідчої (розшукової) дії при необхідності негайно провести іншу процесуальну дію, про що зазначити в протоколі.

Таким чином, огляд місця події повинен бути зупинений у разі нагальної необхідності затримати особу (хоча доречніше було б затримати особу і провести її особистий обшук, а потім розпочинати огляд місця події) та проведення освідування особи (у цьому випадку слід нагадати, що особа на момент освідування повинна мати відповідний процесуальний статус – підозрюваного, свідка чи потерпілого).

З впровадженням до КПК інституту НС(Р)Д виникають питання: «Яка подія останньою має бути відображена в протоколі проведення контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, який закінчується відкритим фіксуванням та чи можуть і чи повинні результати огляду місця події (обшуку, особистого обшуку під час затримання в порядку ст. 208 КПК України) бути включені до такого протоколу?»

Відповідаючи на це запитання, слід виходити з визначення понять НС(Р)Д, а саме, що це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про

факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню (ч. 1 ст. 246 КПК), та спеціального слідчого експерименту, який полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (п. 1.12.4 Інструкції).

Отже, контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту повинен бути завершений в момент вчинення особою злочину, тобто здійснення нею дій, які складають об'єктивну сторону злочину (якщо мова йде про злочин, передбачений ст. 368 КК України – з моменту передачі предмету неправомірної вигоди від безпосереднього виконавця цього різновиду контролю за вчиненням злочину до особи, яка виявила намір вчинити злочин) і після чого дії правоохоронних органів перестають бути негласними.

Обшук, особистий обшук під час затримання в порядку ст. 208 КПК України мають інший правовий режим їх проведення і провадження цих слідчих (розшукових) дій в жодному разі не повинне фіксуватися в протоколі НС(Р)Д.

Окремо хотілось зупинитись на формах закінчення контролю за вчиненням злочину: з відкритою фіксацією та без відкритої фіксації.

Згідно з ч. 4 ст. 271 КПК якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Отже, відповідно до ч. 4 ст. 104 КПК перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії повинна бути надана можливість ознайомитись із текстом протоколу.

Незважаючи на те, що, як зазначається у ч. 5 ст. 271 КПК, порядок і тактика проведення форм контролю за вчиненням злочину повинен визначатися законодавством, на теперішній час це питання залишається нормативно неврегульованим, оскільки ознайомлення особи, щодо якої здійснювались ці дії, протирічить законодавству України про охорону державної таємниці, оскільки постанова прокурора про здійснення контролю за вчиненням злочину, протокол огляду особи, яка буде його проводити, із врученням їй заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів та й сам протокол спеціального слідчого експерименту, в якому можуть міститися дані про конфідентів, відомості про використані конспіративні прийоми тощо, є на момент його складання не розсекреченими, а отже, дії слідчого, який ознайомлює особу, що не має допуску до державної

таємниці, з протоколом формально підпадають під ознаки злочину, передбаченого ст. 328 КК України. Саме тому, в практиці правоохоронних органів, принаймні в СБУ Харківської області, контроль за вчиненням злочину дуже рідко завершується відкритою фіксацією.

Використані джерела:

1. Драпкин Л. Я. Особенности информационного поиска в процессе расследования и тактика следствия // Проблемы повышения эффективности предварительного следствия. – Л., 1976. – С. 54.
2. Мудьюгин Г. Н. Методика следствия по делам, возбужденным в связи с исчезновением потерпевшего // Социалистическая законность. – 1953. – № 5. – С. 67–70.
3. Ратинов А. Р. Обыск и выемка. Гос. изд-во юрид.лит. – М. 1961. – С. 14–15.

Шаренко Світлана Леонідівна

голова Київського районного суду
м. Харкова, доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Сьогодні одним із найбільш ефективних слідчих підрозділів є слідчі підрозділи Служби безпеки України. Зазначені підрозділи здійснюють досудове розслідування найбільш складних та актуальних злочинів, як то: терористичний акт; створення терористичної групи чи терористичної організації; фінансування тероризму; контрабанда; напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих; незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою; військові злочини; злочини проти основ національної безпеки України; злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації; злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Разом з тим, наявні недоліки кримінального процесуального законодавства суттєво впливають на ефективність роботи органу досудового